

УДК 631.11

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-2.15>

Клочко Т.А.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки та підприємництва,
Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено науковому обґрунтуванню і поглибленню теоретичних основ та розробленню практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму діяльності сільськогосподарських підприємств. Окреслено наукові підходи і розвинено пропозиції щодо взаємодії складників організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, які базуються на взаємозалежних і взаємодоповнюючих завданнях досягнення конкурентоспроможності підприємства, що водночас відповідають актуальним принципам стратегії сталого розвитку України. Обґрунтовано методологічні складники розвитку аграрної системи через запропоновану модель, що відображає основні складники в мінливому ринковому середовищі, та на цій основі запропоновано концепцію розвитку аграрної системи. Запропоновано основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання залежно від фінансового стану агроформування.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, ринкові умови господарювання, сільськогосподарське підприємство, виробнича діяльність.

ФОРМИРОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Клочко Т.А.

Статья посвящена научному обоснованию и углублению теоретических основ, разработке практических рекомендаций по совершенствованию организационно-экономического механизма деятельности сельскохозяйственных предприятий. Обозначены научные подходы и расширены предложения по взаимодействию составляющих

організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, ґрунтовані на взаємозв'язаних і взаємодоповнюючих задачах досягнення конкурентоспособності підприємства, одночасно відповідаючих актуальним принципам стратегії стійкого розвитку України. Обґрунтовані методологічні складові розвитку аграрної системи через запропоновану модель, що відображає основні складові в змінливій ринковій середовищі, і на цій основі запропонована концепція розвитку аграрної системи. Предложено основні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в залежності від фінансового стану агроформування.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, ринкові умови господарювання, сільськогосподарське підприємство, виробнича діяльність.

FORMATION OF THE ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF INCREASING THE EFFECTIVENESS OF THE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Klochko Tatiana

The article is devoted to the scientific substantiation and deepening of the theoretical foundations, the development of practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism of agricultural enterprises. The scientific approaches are outlined and the proposals on the interaction of the components of the organizational and economic mechanism for increasing the efficiency of agricultural enterprises based on the interconnected and complementary tasks of achieving enterprise competitiveness, while meeting the current principles of Ukraine's sustainable development strategy, are expanded. The organizational-economic mechanism of enterprise efficiency management proposed by the author is universal and can be applied to any enterprise of any branch of social production. The methodological components of the development of the agrarian system are substantiated through the proposed model, which reflects the main components in a volatile market environment, and on this basis the concept of the development of the agrarian system is proposed. The main directions of improving the organizational and economic mechanism of managing, depending on the financial condition of the agro-formation. Investigating comprehensive approaches to performance evaluation, the author turned to foreign experience in the development of agrarian industry and offered his own view on the evaluation of the performance of an enterprise operating in a competitive market, based on the division of criteria into internal and external. It is found out that there is no unified conceptual approach in economic economics to evaluate the effectiveness of the enterprise. Contemporary evaluation is one-sided and reveals the content of only a certain one-sided aspect of efficiency, or is difficult to use and does not allow to give a clear assessment of the state and tendencies of change of enterprise efficiency. The results of the research allowed the author to draw the relevant conclusions and recommendations necessary for making sound management decisions to improve the efficiency of Ukrainian agricultural enterprises.

Keywords: organizational and economic mechanism, market economic conditions, agricultural enterprise, production activity.

Постановка проблеми. Найважливішим завданням сільськогосподарської галузі є здійснення стійкого процесу виробництва та реалізації високоякісної продукції.

Одними зі шляхів вирішення цієї проблеми є вдосконалення економічного механізму господарювання, розроблення методологічних і методичних питань його застосування у сільському господарстві. Організаційно-економічний механізм управління на рівні конкретних підприємств АПК повинен відповідати: поставленим цілям; складним відносинам власності; наявним трудовим, матеріальним і фінансовим ресурсам; зовнішньому по відношенню до підприємства середовищу (політичному, економічному, соціальному), ринковим механізмам.

Реформування сільськогосподарських формувань задіяло лише окремі питання організації виробництва, земельних відносин, не змінюючи організаційно-економічний механізм господарювання. Організаційно-економічний механізм у формально перетворених суб'єктах господарювання не стимулював працівників до високоефективної праці, не сприяв зростанню конкурентоспроможності та прибутковості агропромислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва знаходиться вже багато років у центрі уваги вчених і практиків: В. Андрійчука, В. Геєця, В. Зіновчука, П. Саблука, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Россохи, В. Онегіної, І. Баланюка, М. Бутенка, М. Лендела,

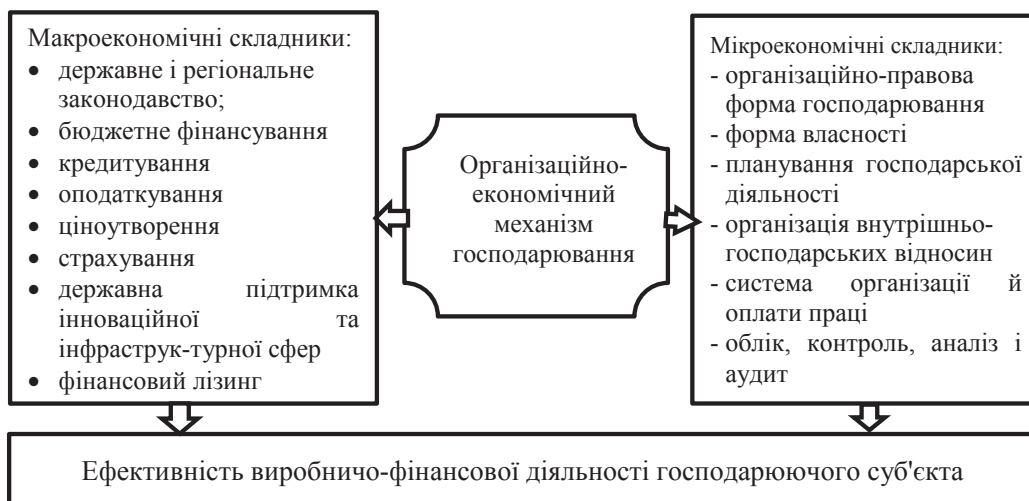
О. Лемішко, Н. Мельника, А. Меліхова [4], Б. Пасхавера, М. Пархомця [3], В. Гудак [3], С. Попової, Д. Шеленко, О. Шпичака, Ю. Юрчишина, А. Ясько та ін.

Але дана проблематика не отримала чітко визначених меж її вивчення: слабо відпрацьовано теоретичні та методичні засади вирішення проблеми, мало досліджені питання взаємозв'язку і взаємозумовленості процесів удосконалення економічного механізму господарювання та економічної ефективності аграрних формувань.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування основних теоретичних положень і практичних пропозицій щодо вдосконалення економічного механізму господарювання агропромислового комплексу в умовах сьогодення для підвищення ефективності функціонування підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організаційно-економічний механізм господарювання розглядається як система важелів, заходів та способів впливу на виробничо-фінансову діяльність господарюючого суб'єкта, адаптовану до умов його функціонування.

Погоджуємося із ствердженням, що організаційно-економічний механізм функціонування сільськогосподарських підприємств включає макро- і мікроекономічний складники. Макроекономічний складник складається під впливом держави і визначає об'єктивні умови господарювання. Мікроекономічний складник формується на рівні господарюючих суб'єктів, його ефективність повністю залежить від адміністративного управління.

Рис. 1. Модель організаційно-економічного механізму господарювання сільськогосподарських організацій

Джерело: складено автором на основі [5]

Пропоновану нами модель організаційно-економічного механізму господарювання відображено на рис. 1.

Виділяються такі основні принципи функціонування організаційно-економічного механізму господарювання, дотримання яких повинно забезпечуватися під час його функціонування:

- адаптації до постійно змінних умов економічного, соціального і політичного характеру;
- суворого додержання принципів основних економічних законів;
- системного аналізу економічних і соціальних процесів та вирішення на його основі завдань соціально-економічного розвитку підприємств;
- забезпечення поєднання громадських та особистих інтересів [3].

Уважаємо, що найбільш обґрунтованими показниками оцінки ефективності організаційно-економічного механізму є: окупність витрат; прибуток і рівень рентабельності; коефіцієнт відносної фінансової стійкості; валова продукція сільського господарства в розрахунку на одного зайнятого в галузі; заробітна плата одного працівника.

На нашу думку, для кожного сільськогосподарського підприємства потрібне розроблення власної моделі організаційно-економічного механізму господарювання, бізнес-проекту, які врахують фінансовий стан даного підприємства, можливість фінансового оздоровлення та відновлення платоспроможності, перспективи подальшого розвитку.

Нами запропоновано загальні заходи фінансового оздоровлення (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання підприємств АПК

Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства	Напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання
Фінансова стійкість	Удосконалення внутрішньогосподарських відносин, технології виробництва продукції. Погашення простроченої заборгованості. Залучення інтенсивно-інноваційних чинників. Розвиток власної переробки і торгових точок. Кооперація з господарствами населення.
Припустимий нестійкий стан	Реформування. Ужиття заходів щодо фінансового оздоровлення через відстрочку (розстрочку) боргів. Нарощування виробничої потужності шляхом оптимізації спеціалізації і складу використовуваних ресурсів. Упровадження прогресивних форм внутрішньогосподарських відносин. Залучення інтенсивно-інноваційних чинників. Розвиток власної переробки і торгових мереж. Кооперація з господарствами населення.
Кризово нестійкий стан	Передача сільгоспбізнесу ефективно працюючим інвесторам, фермерам. Ужиття заходів щодо фінансового оздоровлення через відстрочку (розстрочку) боргів. Пролонгація банківських кредитів. Залучення інтенсивно-інноваційних чинників. У виняткових випадках проведення ліквідаційних заходів відповідно до чинного законодавства, введення процедури неспроможності (банкрутства).

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Слід відзначити, що, виходячи з відношення до продовольчої незалежності, всі країни поділяються на три основні групи:

1. імпортоорієнтовані (Англія, Саудівська Аравія, Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар та ін.), які у цілому імпортують не менше 70% продовольства;

2. експортоорієнтовані (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Аргентина, Уругвай);

3. країни з протекціоністською політикою самозабезпечення продовольством (більшість країн Європи), які здійснюють політику захисту своїх виробників від конкуренції дешевих і якісних заокеанських продуктів харчування [4].

У результаті проведення такої політики було досягнуто не тільки забезпечення продовольством, а й багато членів ЄС стали великими експортерами сільськогосподарської продукції.

Таким чином, досвід розвинених країн свідчить, що підтримка аграрного сектору економіки в період її струк-

турних змін повинна здійснюватися централізовано, тобто на рівні уряду та регіонального бюджету. При цьому заходи, що вживаються державою, можуть носити як економічний, так і позаекономічний, адміністративний характер із підтримки рівноваги між попитом і пропозицією, захисту вітчизняного виробника і проведення структурних і соціальних перетворень на селі.

У сучасних умовах господарювання головний акцент переміщується з вирішення завдань, що визначені економічним плануванням та прогнозуванням (економічні перспективи та демографічні прогнози), аналізом оптимального використання наявних у сільськогосподарського підприємства ресурсів, проблемами існуючих виробничих ситуацій, на пошук шляхів їх вирішення (рис. 2).

Досягнення такого положення зумовлюється офіційним визнанням аграрної політики найважливішим складником народногосподарської політики, а її цілі розглядаються як пріоритетні в усіх країнах із розвиненим сільським господарством.

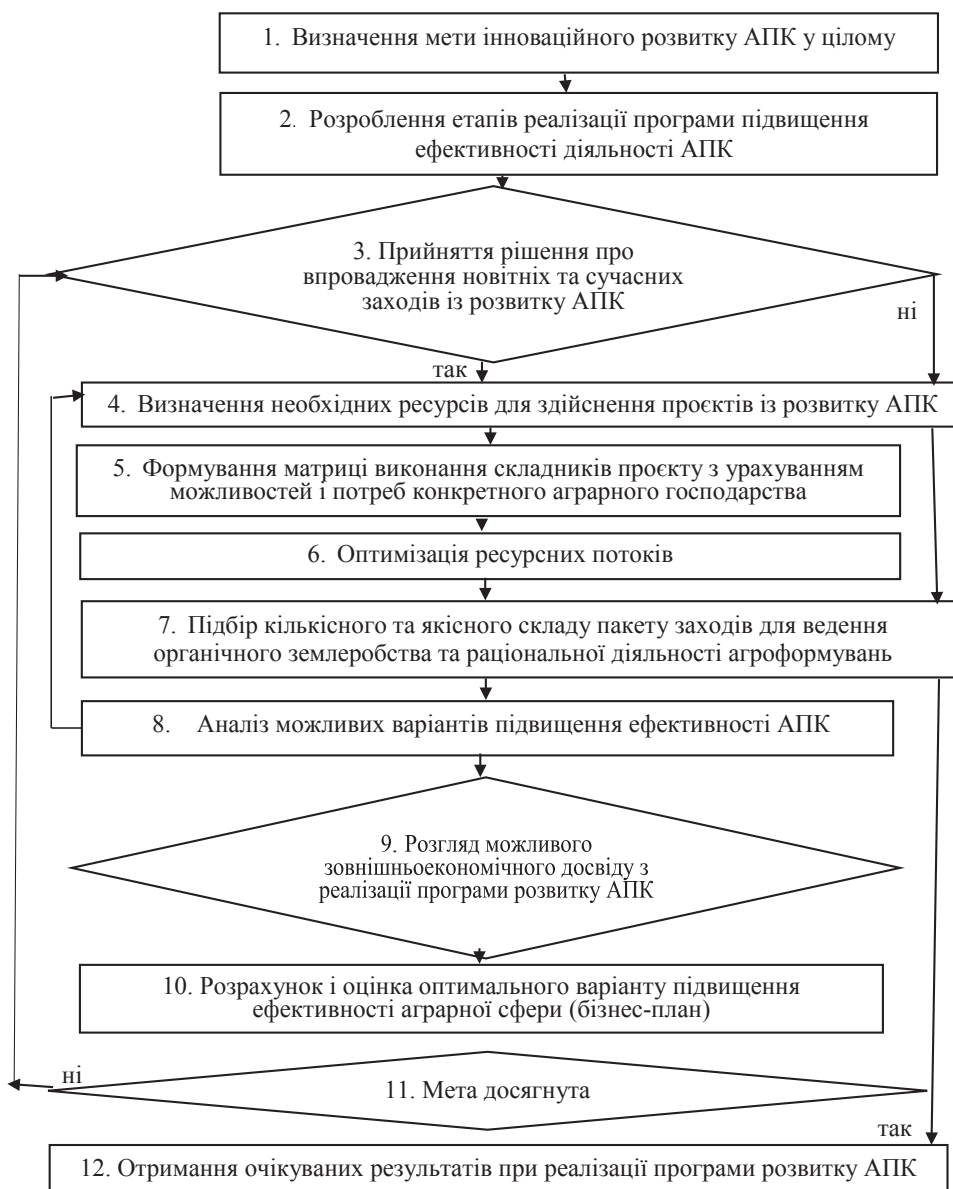

Рис. 2. Алгоритм програми розвитку АПК

Джерело: розроблено автором

В умовах сьогодення у цих країнах спостерігається цілеспрямований вплив держави на сільськогосподарське виробництво. В узагальненому вигляді він здійснюється за такими напрямками: користування земельними і водними ресурсами з урахуванням екологічного благополуччя; регулювання інвестиційного процесу у сфері агробізнесу; організація використання робочої сили і праці; субсидування виробничої та невиробничої інфраструктури; виплата дотацій на виробництво пріоритетних видів сільськогосподарської продукції та підтримка високого рівня закупівельних цін; формування у населення попиту на сільгосппродукцію; вплив на галузі аграрної сфери через систему статистико-інформаційного обслуговування. У сукупності вони сприяють ефективному функціонуванню свого сільського господарства і забезпеченню продовольством власного населення [2].

Досвід країн із розвинутою ринковою економікою досить цінний для України та її регіонів. Разом із тим зарубіжний досвід не може прийматися в незмінному вигляді й вимагає осмислення його можливостей під час розроблення підходів до формування системи державного регулювання аграрного сектору вітчизняної економіки.

Важливу роль у розвитку аграрного виробництва в Україні відіграє посилення екологічної мотивації, що підтверджено світовим, зокрема європейським, типом аграрного господарювання. Прогресивним аспектом відродження аграрного сектору у складі національної економіки є здійснення практичної (різнорівневої) реалізації концепції сталого розвитку України як провідної лінії державної політики та, згідно з програмою, її прагматичного впровадження на всіх рівнях, зокрема для конкретних суб'єктів господарювання.

Перспективний розвиток аграрної сфери, яка є складною за структурними параметрами, інтегральною за функціонуванням системою, є нагальним завданням країни.

Тому, на нашу думку, необхідно розглянути наступні позиції:

1) динамічну структуру, що має забезпечити цілісність аграрної сфери у процесі господарювання;

2) різноспрямованість функціонування, водночас підтримуючи рівновагу взаємопов'язаних аграрних процесів;

3) періодичне відтворення ефективності (результативності) аграрної системи;

4) ринкове самовдосконалення та цілеспрямоване управління розвитком аграрної сфери [5].

Висновки з проведеного дослідження. Особливістю аграрної сфери є більше, ніж в інших галузях, коливання її розвитку, викликане змінами природних чинників, зовнішньої і внутрішньої сфер господарювання. Тому виробництво і реалізація продукції в сільському господарстві повинні бути не тільки ефективними, а й надійними, стійкими.

У формуванні та реалізації економічного механізму господарювання, який відповідає сучасним вимогам ринкової економіки, у кожному сільськогосподарському підприємстві дуже велике значення мають оптимізаційні процеси в частині собівартості виробленої продукції.

Із позицій авторського бачення наголошуємо на тому, що перспективи сталого розвитку вітчизняного аграрного сектору знаходяться у прямій залежності від рівноважної взаємодії економічних, соціальних, екологічних складників, які виступають сучасними домінантами сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Факторы институциональной среды и инновации как инструмент повышения конкурентоспособности и эффективности сельского хозяйства / Р.Х. Сафиуллов и др. *АПК: экономика, управление*. 2015. № 4. С. 33–41.
2. Амиров Р.А. Аграрная политика как составная часть экономической политики государства. *Системные технологии*. 2012. № 3. С. 6–10.
3. Пархомець М.К., Гудак В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 256 с.
4. Меліхов А.А. Організаційно-економічний механізм конкурентного розвитку підприємства. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2014. Вип. 27. С. 14–26.
5. Герасимчук Н.А. Аналіз категорії стійкого розвитку як складової сучасної стратегії аграрного підприємства. *Науковий вісник НУБіПУ*. 2013. № 181. Ч. 6. С. 92–99.

References:

1. Safiullov R.Kh., Yakushkin N.M. i dr. (2015) Faktory institutsional'noy sredy i innovatsii kak instrument povysheniya konkurentosposobnosti i effektivnosti sel'skogo khozyaystva [Institutional Environment Factors and Innovation as a Tool to Improve Agricultural Competitiveness and Efficiency]. *APK: ekonomika, upravlenie*, no. 4, pp. 33–41. (in Russian)
2. Amirov P.A. (2012) Agrarnaya politika kak sostavnaya chast' ekonomicheskoy politiki gosudarstva [Agricultural policy as an integral part of the state economic policy]. *Nauchno-prakticheskiy zhurnal «Sistemnye tekhnologii»*, no. 3, pp. 6–10. (in Russian)
3. Parkhomecj M.K., Ghudak V.V. (2014) Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennja dokhidnosti sil'sjkgohospodarsjkykh pidpryjemstv: teorija, metodyka, praktyka: monoghr. [Organizational and economic mechanism for ensuring the profitability of agricultural enterprises: theory, methodology, practice]. Ternopilj: TNEU, pp. 256. (in Ukrainian)
4. Melikhov A.A. (2014) Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm konkurentnogho rozvytku pidpryjemstva [Organizational and economic mechanism of competitive development of the enterprise]. *Visnyk Pryazovsjkogho derzhavnogho tekhnichnogho universytetu*, vol. 27, pp. 14–26. (in Ukrainian)
5. Gherasymchuk N.A. (2013) Analiz kategoriji stijkogho rozvytku jak skladovoji suchasnoji strateghiji aghrarnogho pidpryjemstva [Tekst] [Analysis of the category of sustainable development as a component of modern strategy of agrarian enterprise]. *Naukovyj visnyk NUBiPU*, no. 181 (Ch. 6), pp. 92–99. (in Ukrainian)